

facere, vel dicere, vel sentire, ex quo ad contemptum, aut negligentiam divini iudicii mens humana formabitur.

Sit autem in Ecclesiastico ordine, etiam de peccatorum supplicis fides, & de iis qui premia bonae conversationis & vitae in regno Domini iusto ejus iudicio recepturi sunt.

Si quis ergo horum aliquid quae supra exposuimus commutare vel subvertere conatur, velut perverfus & a semetipso damnatus secundum sententiam Apostoli, etiam a nobis praecipue obsequentibus ejus, similiter habendus est.

Designat autem Ecclesiasticum virum, cum omnibus quae supra exposuimus, etiam de mortuorum resurrectione fides: de qua sanctus Apostolus Paulus ita pronunciat: Quia si quis negat resurrectionem mortuorum, consequens est ut Christi resurrectionem neget. Habentur nihilominus in Ecclesiastico ordine etiam de diabolo rationes & de omni exercitio ejus, quod agones quosdam & certamina adversus omnes homines, praecipue tamen adversus eos qui credunt in Christum Dominum Jesum movent: & quod necessitatem quidem imponere peccandi per agones & certamina non valent: persuadere tamen & decipere ad subversionem possunt, eos qui non omni custodia sua corda praemuniant.

Abandum est autem in Ecclesiasticis observationibus, quod neque hominum quis a Deo in perditionem traditus est: sed unusquisque pereuntium sua negligentia percat & culpa: qui habens arbitrii libertatem eligere quod bonum est, & potuit & debuit. Quod etiam de ipso diabolo sentiendum est: qui in conspectu Domini omnipotentis describitur restitisse & deseruisse statum suum, in quo fuerat immaculatus. Qui utique potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit, usque in finem perseverare si voluisset. Designatus, ut arbitror, nobis est, prout potuimus & descriptus, quis & qualis esset haereticus: & quae vel in quibus eorum dogmata falsaque opinionis habeantur, & quae sit Ecclesiastica observantia puritas.

PAMPHILUS. Et post pauca addidit haec. ORIGENES. Requiescent sane quidam, utrum haesim aut schismata oporteat vocari eos qui Cataphrygae nominantur, observantes falsos Prophetas, & dicentes: ne accedas ad me, quoniam mundus sum. Non enim accipio uxorem: non est sepulchrum patens guttur meum: sed sum Nazareus Dei, non bibens vinum sicut illi.

PAMPHILUS. Iste voces sunt ejus, qui velut haereticus accusatur, & corruptio & perditio animarum, ab iis qui nequaquam ostium ori suo & claustra labiis suis imponere a Propheta didicerunt. Quae quidem non in publico ab eo dicta sunt, id est, in communi Ecclesiae auditorio: ne forte putetur propter audientes favorabilem aptasse sermonem: sed ex illis haec libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitro intercedente dictabat. In quo attentius vos illud volo considerare quod dixit, quia si quis horum aliquid commutaverit, haereticus est & peccat in subversione positus: & a semetipso damnatus secundum Apostoli sententiam: cujus & nos auctoritati obsequentes eadem sentire debemus.

Cum ergo haec ita se habeant: consequens arbitror interrogare istos ipsos accusatores ejus, si ipsi aliter ea quam ipsius designatum vocabis est, vel de haeretico sentiunt vel de catholico: dicant ipsi quae alia sunt Ecclesiastica dogmata, si haec non sunt quae superius ab illo digesta sunt. Et quidem generaliter haec de omnibus Ecclesiasticis dogmatibus ab illo dicta sunt.

Pergamus autem, & quae specialiter de singulis & maxime de principalibus rebus, de sancta ac beata Trinitate, id est, de Patre & Filio & Spiritu sancto, senserit indicantes, & proferentes in medium ea quae in diversis sui operis voluminibus inserta mandavit: & ut ipsius sententia de maximis & divinis rebus quae fuerit ostendatur: & duobus vel tribus vocum suarum testibus fiat omne verbum defensionis ejus. Indicat ergo quid de Deo Patre & Filio omnipotente senserit, in his ipsis libris qui quam maxime ab accusatoribus celebrantur, id est, *τῶν ἀποστόλων* scribens haec.

ORIGENES. Omni ergo sensu qui corporale aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato: dicimus secundum veritatem quidem incomprehensibilem esse Deum atque inestimabilem. Si quid enim illud est quod sentire vel intelligere de Deo poterimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus necesse est credi. Sicut enim si videamus aliquem vix posse scintillam luminis, aut brevissimam lucernae lumen aspicere: & eum cujus acies oculorum,

plus luminis capere quam supra diximus, non valet, si velimus de claritate & splendore solis edocere: nonne oportebit nos ei dicere: quia omni hoc lumine, quod vides, ineffabiliter & inestimabiliter melior ac praestantior solis est splendor? Ita mens nostra cum intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro talis materiae participatione hebetior atque obtusior redditur, licet pro comparatione naturae corporeae longe praecellens habeatur: tamen cum ad incorporea nititur, atque eorum intuitionem rimatur, tunc scintilla alicujus lucernae vix obtinet locum.

Quid autem in omnibus intellectualibus, id est, incorporatis tam praestans omnibus, tam ineffabiliter atque inestimabiliter praecellens est quam Deus? cujus utique natura acie humanae mentis intendi atque intueri, quamvis sit purissima mens ac limpidissima, non potest. Verum non videtur absurdum, si ad evidentiorum rei manifestationem, etiam alia utamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est, substantiam solis intueri non possunt: splendorem vero ejus, vel radios fenestris forte, vel quibuslibet luminum brevibus receptaculis infusos, intuentes considerare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo quasi radii quidam sunt naturae Dei, opera divina providentiae & ars universitatis hujus, ad comparationem substantiae ac naturae.

Quia ergo mens nostra ipsum per se Deum sicut est, non potest intueri: ex pulchritudine operum, & decore creaturarum, parentem universitatis intelligit. Non ergo corpus aliquid, aut in corpore esse putandum est Deus: sed intellectualis natura, simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens: uti ne majus aliquid & inferius in se habere credatur: sed ut sit ex omni parte *μὴδὲ*, & ut ita dicam *εἶναι* & mens & fons: ex quo initium totius intellectualis naturae vel mentis est. Mens vero ut moveatur vel operetur non indiget loco corporeo neque sensibili magnitudine, vel corporali habitu aut colore: neque ullo alio proorsus indiget horum quae corporis vel propriae materiae sunt: propter quod natura illa simplex & tota mens ut moveatur vel operetur, aliquid dilationis aut cunctationis habere potest nihil: ne per hujusmodi adjunctionem circumscribi vel inhiberi aliquatenus videatur divinae naturae simplicitas: uti ne quod est principium omnium, compositum inveniat ac diversum: & sit multa non unum: quod oportet totius corporeae admixtionis, una sola, ut ita dixerim, *θεῖας* specie consistere.

PAMPHILUS. Haec in libro primo *τῶν ἀποστόλων* scribit de divina natura. In secundo vero, quia idem Deus veteris & novi testamenti sit, hoc modo refert.

ORIGENES. His per ordinem prout potuimus breviter digestis: consequens est secundum id quod ex initio propositum est, confutare etiam eos qui putant alium Deum esse patrem Domini nostri Jesu Christi, praeter illum qui vel Moyse responsa legis dabit: vel Prophetas mittebat, qui est Deus patrum Abraham, Isaac & Jacob. Oportet enim primo in hac nos fidei ratione firmari.

Considerandum ergo est illud, quod frequenter in Evangelis dicitur: & singulis quibusque Domini & Salvatoris nostri gestis adjungitur: ut impleatur quod dictum est per Prophetam illum & illum, cum manifestum sit Prophetas esse illius Dei qui mundum fecit. Ex ipsa ergo consequentia concluditur: quoniam qui Prophetas misit, quae de Christo credenda erant ipse praedixit: & dubium non est quod haec non alienus quis ab eo, sed pater ipse praedicebat.

Sed & illud quod frequenter exempla de veteri testamento a salvatore proferuntur, vel ab Apostolis ejus: non aliud indicat, nisi quod auctoritas veteribus a salvatore & ab ejus discipulis adhibetur.

Sed & illud quod ad benignitatem provocans discipulos suos, Salvator ait: Estote perfecti sicut & pater vester caelestis perfectus est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos: cujus enim exiguae intelligentiae viro evidentissimum non suggerit intellectum, quod alium ad imitandum non proponit discipulis suis Deum, nisi factorem solis & imbrum praebitorem?

PAMPHILUS. Post haec in consequentibus multis argumentis atque exemplis scripturarum confirmans ostendit: quoniam unus atque idem, Deus legis est & Evangeliorum & Prophetarum & Apostolorum, justus & bonus, visibilium & invisibilium ac totius universitatis Dominus. Quomodo ergo senserit de Deo Patre, ex his ejus scriptis quae

supra exposuimus claruit. Videamus nunc qualiter & de Dei Filio disserat.

DE DEITATE FILII DEI Origenes.

PRO viribus ergo nostris perexiguis, considerata ex operum suorum magis quam ex nostri sensus contemplatione divina natura, intuitusque nihilominus creaturis ejus visibilibus: fide quoque invisibilibus contemplatis, quia non omnia vel oculis videre potest humana fragilitas, vel ratione complecti, eo quod omnium rationabilium infirmus & fragilis animal sumus homines. Praestantiora enim sunt ea quae vel in caelo vel super caelos habentur: superest ut harum omnium creaturarum, & Dei medium, id est, mediatorem quaramus: quem Paulus Apostolus primogenitum omnis creaturae pronunciat. Videntes enim ea quae de ejus majestate in Scripturis sanctis referuntur, & intuentes quod imago invisibilis Dei & primogenitus omnis creaturae dicatur, & quod in ipso creata sint omnia, sive quae in caelis, sive quae in terra sunt visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia illi constant, qui est caput omnium, solum habens caput Deum Patrem, sicut scriptum est: Caput autem Christi Deus: pervidentes etiam quod scriptum est, quoniam nemo novit patrem nisi filius, neque filium quis novit nisi pater. Quis enim potest nosse quae sit sapientia, nisi qui genuit eam? Ant quis ad liquidum quae sit veritas novit, nisi veritatis pater? Quis certe universam verbi naturam atque ipsius Dei, quae ex Deo est investigare potuit, nisi solus Deus apud quem erat verbum?

Unde pro certo habere debemus, quod hoc verbum sive ratio dicenda sit: hanc sapientiam, hanc veritatem, nullus alius nisi pater novit, de quo sicut scriptum est: ne ipsum quidem mundum capere arbitror liberos qui scriberentur de majestate & gloria Filii Dei. Impossibile namque est literis committere quae ad salvatoris gloriam pertinent.

PAMPHILUS. Unum istud testimonium de deitate Filii Dei ex illis libris protulimus: qui maxime ab accusatoribus arguuntur. Dubium autem non est, quod eodem sensu etiam in ceteris sentiat, nec sit sibi ipsi contrarius.

DE EO QUOD NON SIT PATER antequam filius, sed coaeternus sit filius patris. In libro primo de Genesi. Origenes.

NON enim Deus cum prius non esset pater, postea pater esse cepit: velut impeditus aliquibus ex causis, quibus homines mortales impediti solent: ut non statim ex quo sunt, & patres esse possint. Si enim perfectus est Deus semper, nec deest ei virtus qua pater sit, & bonum est esse eum patrem talis filii: quid differat, aut quare hoc bono fraudat se, ut non statim si ita dici potest, ex quo potest esse pater, efficiatur pater? Id ipsum autem etiam de Spiritu sancto dicendum est.

PAMPHILUS. Aliud quoque testimonium de eadem re ex libris Epistolae ad Hebraeos. ORIGENES. Lux autem aeterna quid aliud sentiendum est, quam Deus pater: qui nunquam fuit quando lux quidem esset, splendor vero ei non adesset? Neque enim lux sine splendore suo unquam intelligi potest. Quod si verum est, nunquam est quando filius non fuit. Erat autem, non sicut de aeterna luce diximus: ne duo principia lucis videamur induere: sed sicut ingenua lucis splendor, ipsa illam lucem initium habens ac fontem. Natus quidem ex ipsa: sed non erat quando non erat.

PAMPHILUS. Aliud testimonium de eadem re de libris Epistolae ad Romanos. ORIGENES. Quod promiserat, inquit, per Prophetas suos in Scripturis sanctis de filio suo, qui factus est secundum carnem ex femine David. Factus est quod ante non erat. Manifestum est enim, quia secundum carnem non erat prius: secundum spiritum vero erat ante, & non erat quando non erat.

ITEM IN PRIMO LIBRO Quod extra ullum initium est generatio Filii Dei. Origenes.

SI ergo semel recte receptum est unigenitum Filium Dei, sapientiam ejus esse substantialiter substantem: nescio si ultra jam evagari sensus noster debeat, ad suspicandum ne forte ipsa substantia ejus corporeum aliquid habeat: cum omne quod corporeum est, vel habitu, vel colore, vel magnitudine designetur. Et quis unquam sani sensus, habitum vel colorem, aut mensuram magnitudinem in sapientia requisivit, per quod sapientia est?

Quomodo autem extra hujus sapientiae generationem fuisse aliquando Deum Patrem, vel ad punctum momenti aliquid, potest quis sentire vel credere: qui tamen pium aliquid de Deo intelligere noverit vel sentire? Aut enim non potuisse Deum dicitur generare sapientiam antequam generaret, ut eam quae non erat, postea generet ut esset: aut potuisse quidem: & quod nec dici de Deo quidem fas est, noluisse generare. Quod utrumque & absurdum esse & impium omnibus patet: id est, non ex eo quod non potuit Deus perficere ut posset: & ex eo cum posset, dissimularet generare sapientiam.

Propter quod nos semper novimus Deum Patrem unigeniti filii sui, ex ipso quidem nati, & quod est ab ipso trahentis: sine ullo tamen initio, non solum eo quod aliquibus temporum spatiis distingui potest: sed ne illo quidem quod sola apud semetipsam mens intueri solet: & nudo, ut ita dixerim, intellectu atque animo conspiciari. Extra omne ergo quod vel dici, vel intelligi potest initium, generatam esse credendum est sapientiam.

PAMPHILUS. Aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Qui autem initium dat verbo Dei vel sapientiae Dei, intueri ne magis in ipsum ingenitum patrem impietatem suam jactet: cum eum neget semper patrem fuisse & genuisse verbum: & habuisse sapientiam anterioribus vel temporibus vel saeculis, vel si quid aliud est, quod nominari potest.

PAMPHILUS. Item aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Efficitur ergo virtus altera in sua proprietate subsistens: ut ait sermo scripturae, vapor quidam primae & ingenuae virtutis Dei: hoc quidem quod est inde trahens, non est autem quando non fuerit. Si enim quis voluerit dicere, quasi prius non existerit, sed postea ad subsistentiam venerit: dicat causam quare qui eam substituit pater, ante hoc non fecerit.

Quod si aliquod semel initium dederit, quo vapor iste ex Dei virtute processerit, iterum interrogabimus: Quare non & ante illud quod dixit initium? Et ita semper de anterioribus inquirentes, & verbo interrogationis ascendentes, pervenimus ad illum intellectum: ut quoniam semper & poterat Deus & volebat, nunquam vel decuit, vel aliqua causa existere potuit: ut non bonum hoc quod volebat, semper haberet. Ex quo ostenditur semper fuisse vaporem istum virtutis Dei: nullum habentem initium nisi ipsum Deum. Neque enim decebat aliud ei esse initium, nisi ipsum unde est & nascitur Deum: secundum Apostolum vero dicentem: quia Christus, Dei virtus est: jam non solum vaporem virtutis Dei, sed virtus ex virtute dicenda est.

PAMPHILUS. Item aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Sempiternum vel aeternum proprie dicitur, quod neque initium ut esset habuit, neque cessare unquam potest esse quod est. Hoc autem designatur apud Joannem, cum dicit: quoniam Deus lux est. Splendor autem lucis ejus sapientia sua est: non solum secundum quod lux est, ita ut aeternitatis splendor sit sapientia sua. Quod si integrè intelligatur, manifeste declarat, quia subsistentia filii ab ipso patre descendit, sed non temporaliter, neque ab ullo alio initio, nisi, ut diximus, ab ipso Deo.

PAMPHILUS. Item aliud testimonium de libro primo. ORIGENES. Infandum autem est & illicitum, Deum Patrem, generationem filii sui unigeniti atque substantiae ejus, exequare alicui vel hominum vel aliorum animantium generationi: sed necesse est exceptum aliquid esse & Deo dignum, cujus nulla proorsus comparatio non in rebus solum, sed ne in cogitatione quidem vel sensu inventi potest: ut humana cogitatio possit apprehendere quomodo ingenitus Deus efficitur pater unigeniti filii. Est namque ita aeterna ac sempiterna generatio, sicut splendor generatur ex luce. Non enim per adoptionem spiritus, filius sit extrinsecus: sed natura filius est.